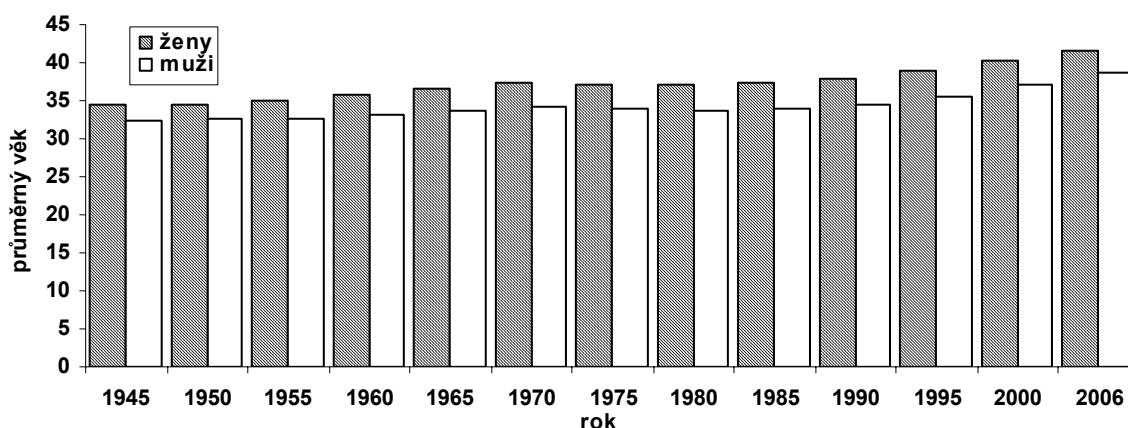

Senioři z hlediska genderu

I. Demografický vývoj z hlediska věku a genderových rozdílů se zřetelem na seniory

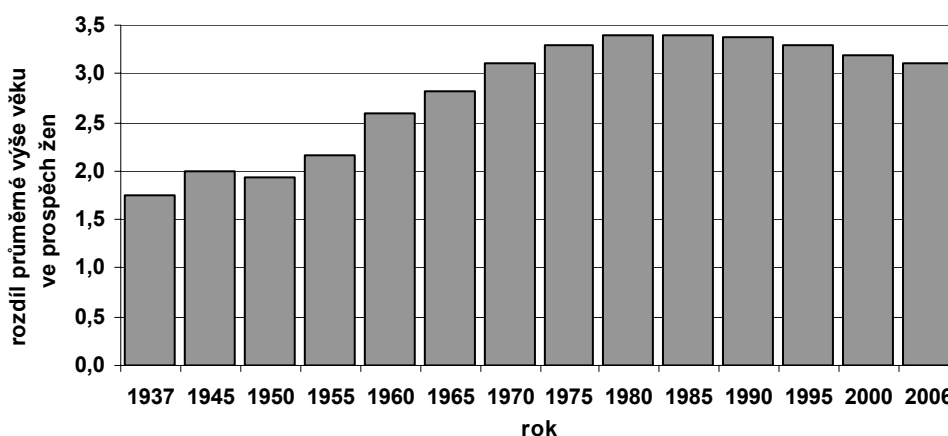
Po celé poválečné období se zvyšoval průměrný věk obyvatel České republiky: Jestliže v roce 1945 byl průměrný věk obyvatel 33,4 let, v roce 2006 to bylo o 6,8 let více, tedy 40,2 let. Týká se to jak žen tak mužů. V roce 1945 byl průměrný věk českých žen 34,3 let a průměrný věk českých mužů 32,4 let, v roce 2006 byl průměrný věk českých žen 41,7 let a průměrný věk českých mužů 38,6 let. Průměrný věk žen se tedy za toto období zvýšil o 7,7 let, zatímco v populaci mužů to bylo jen o 6,4 let. To odpovídá známé skutečnosti, že ženy se dožívají v průměru vyššího věku než muži.

Graf 1: Průměrný věk obyvatel ČR ve vybraných letech podle pohlaví

Průměrný věk žen byl vždy vyšší než průměrný věk mužů po celé poválečné období. Až do roku 1959 se rozdíl pohyboval mezi 2-2,4 roky, v roce 1960 se rozdíl průměrného věku žen a mužů zvýšil na 2,5 roku ve prospěch žen a v roce 1968 poprvé dosáhl hranice tří roků. Nejvyšší rozdíly v průměrném věku ve prospěch žen pak byly v letech 1977-1993, kdy činily 3,4 roků. Od té doby došlo k mírnému snížení rozdílu, který se od roku 2001 drží na úrovni 3,1 roků.

Graf 2: Rozdíl průměrného věku žen a mužů ve vybraných letech

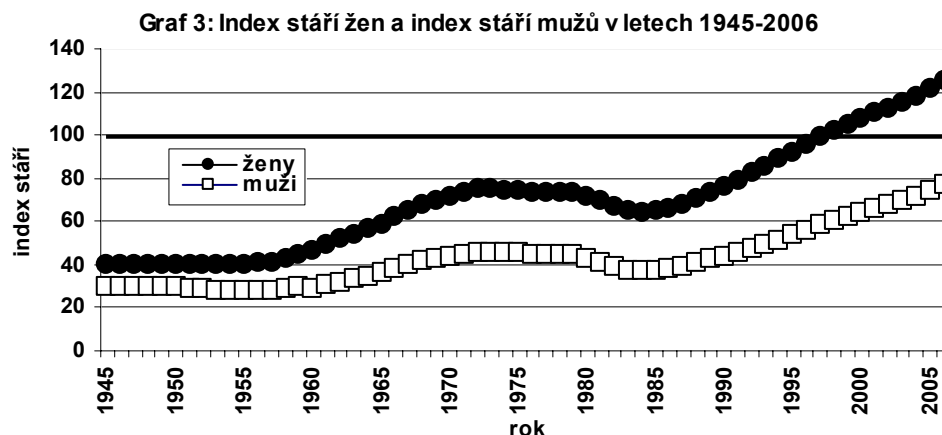

Stárnutí české populace je v současnosti velice frekventovaným tématem, a to ze všech možných aspektů. Zabývají se jím demografové, politici, ekonomové, sociologové, diskuse se nevyhnula ani zdravotnictví, sociální oblasti a i dalším oblastem života společnosti. Vzhledem k vyššímu věku dožití žen je mezi seniory jejich značná převaha nad muži a tak se stárnutí populace stává také podstatným genderovým tématem. Tato analýza se pokouší rozebrat dostupná statistická data o starší generaci právě z hlediska genderových rozdílů.

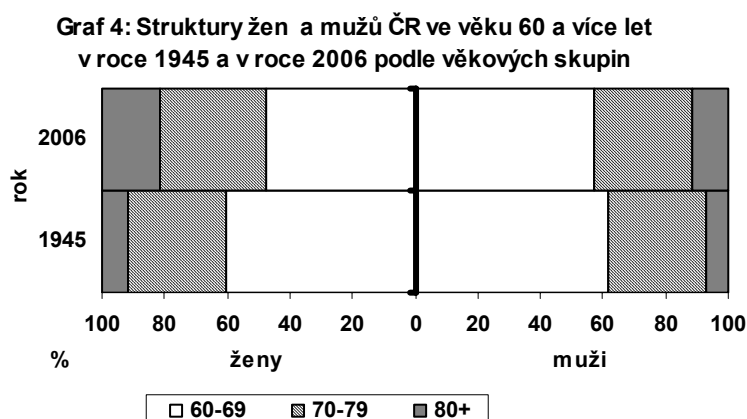
Index stárnutí, který vyjadřuje, kolik v populaci připadá osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku 0-14 let, se během poválečného období poměrně dramaticky zvýšil. Jestliže v roce 1945

připadalo v České republice na 100 obyvatel ve věku 0-14 let 34,9 obyvatel ve věku 65 let a starších, pak v roce 2006 jich bylo 102,0. Poprvé v historii tak byl index stáří vyšší než sto, kdy zastoupení starších věkových skupin (65+) převažuje nad mladšími věkovými skupinami (0-14 let).

Vývoj stárnutí populace vykazuje značné genderové rozdíly. Index stáří, který po celou dobu poválečného období byl v souboru žen vyšší než v souboru mužů, překročil v populaci žen hodnotu 100 již koncem 20. století, tzn. že mezi ženami je zastoupení nejstarších věkových skupin vyšší než je zastoupení těch nejmladších. Poprvé k této převaze nejstarších žen nad nejmladšími došlo v roce 1998, kdy index stáří žen byl 102,0 a každoročně se pak neustále zvyšoval. V roce 2006 připadalo na 100 žen ve věku 0-14 let již 125,0 žen ve věku 65 a více let. Index stáří mužů je prozatím stále nižší než 100 (v roce 2006 to bylo 76,7 mužů ve věku 65 a více let na 100 mužů ve věku 0-14 let), avšak i ten se každoročně zvyšuje.

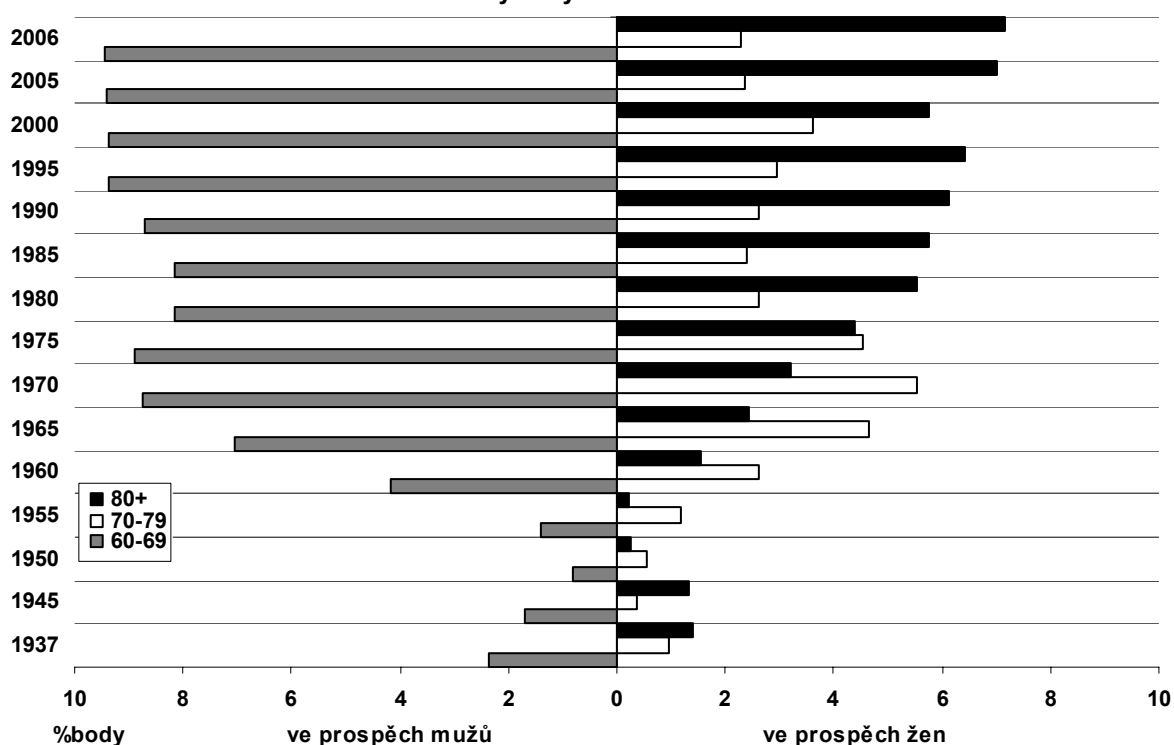

Současně s nárůstem celkového podílu seniorů v české populaci došlo také k přesunům uvnitř těchto nejstarších věkových skupin, sama věková skupina seniorů v souvislosti s prodlužováním věku „zestárla“. Přitom u žen byl tento proces výraznější než u mužů. I když stále je vždy přirozeně nejsilněji zastoupena věková skupina 60-69 let, v posledních letech není její převaha v populaci ve věku 60 a více let již tak silná. Jestliže v roce 1945 bylo mezi ženami ve věku 60 a více let 60,3 % z nich ve věku 60-69 a mezi muži to bylo 62,0 %, v roce 2006 bylo takto starých mezi šedesátiletými a staršími ženami 47,5 % a mezi muži 56,9 %. V souvislosti s tímto věkovým posunem se zvýšil zejména podíl nejstarších seniorů, tj. ve věku 80 a více let. V roce 1945 bylo v tomto věku 8,2 % ze všech žen ve věku 60 a více let a 6,9 % z takto starých mužů, v roce 2006 bylo naměřeno 18,8 % mezi seniorkami a 11,6 % mezi seniory.

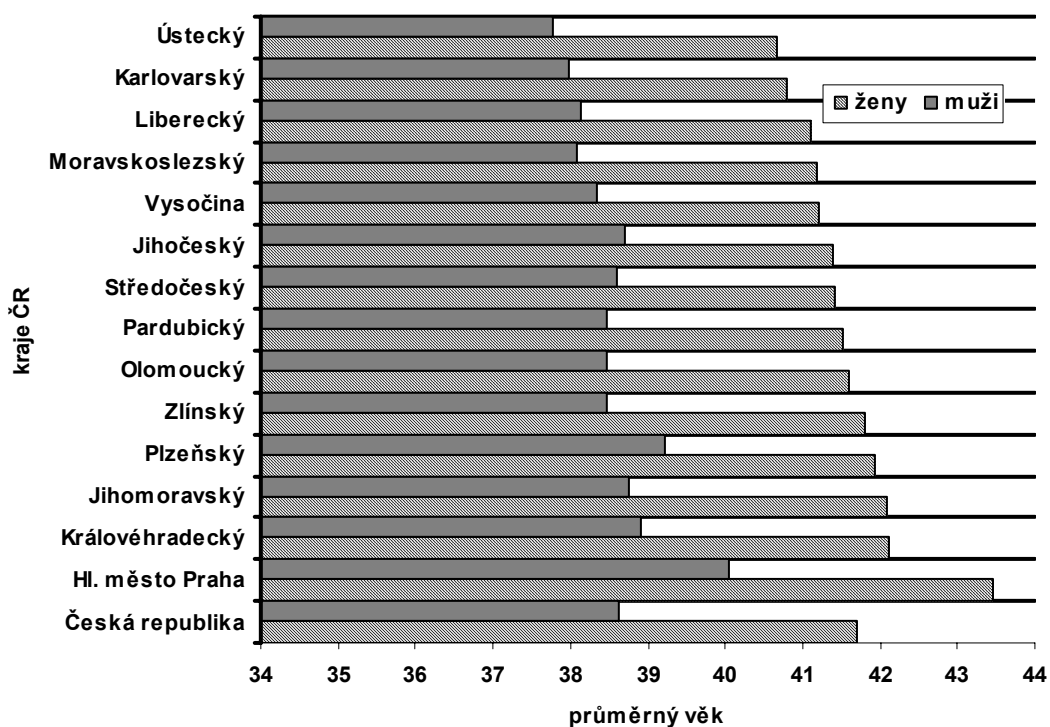
Pokud jde o porovnání podílů jednotlivých věkových skupin seniorů u žen a mužů, byly v případě věkové skupiny 60-69 let vždy ve prospěch mužů a postupem času se zvyšovaly. Byly to také jediné rozdíly ve prospěch mužů. Rozdíly ve prospěch žen byly až do poloviny sedmdesátých let především v případě věkové skupiny 70-79 let, pak se – a to poměrně razantně – zvýšil rozdíl podílu žen a mužů ve prospěch nejstarších seniorek, ve věku 80 a více let. V roce 2006 byl tento bodový rozdíl ve prospěch žen již 9,4 procentních bodů.

Graf 5: Rozdíly věkové struktury mužů a žen ve věku 60 a více let ve vybraných letech

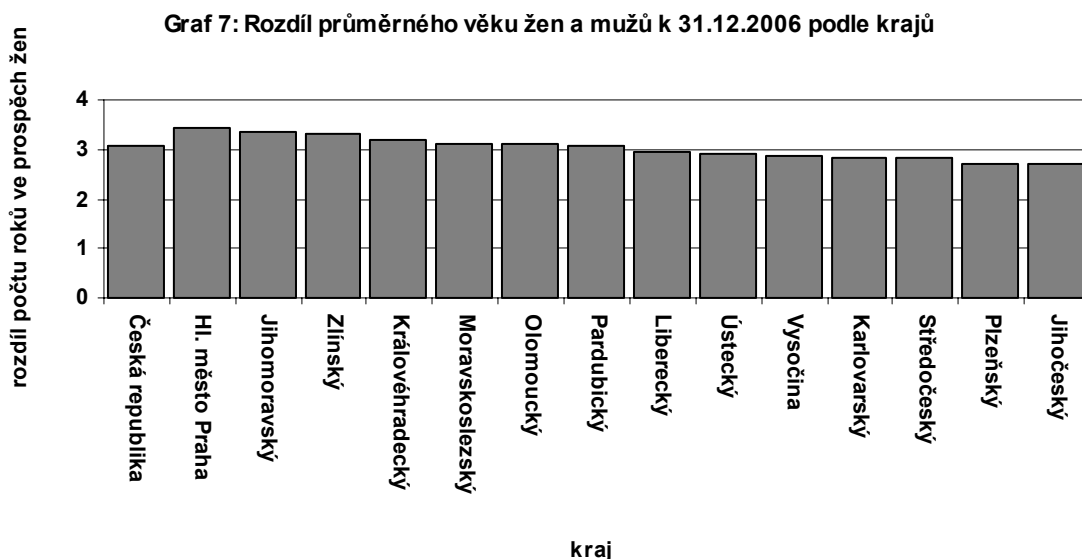

Genderové rozdíly ve výši průměrného věku i v indexu stárí jsou patrné i při regionálním pohledu, naměřené hodnoty v populaci mužů a v populaci žen se v jednotlivých krajích lišily. Nejvyšší průměrný věk byl v roce 2006 naměřen v Hlavním městě Praze (ženy 43,4 let, muži 40,0 let), nejnižší v Ústeckém kraji (ženy 40,7 let, muži 37,8 let).

Graf 6: Průměrný věk žen a mužů k 31.12.2006 podle kraje

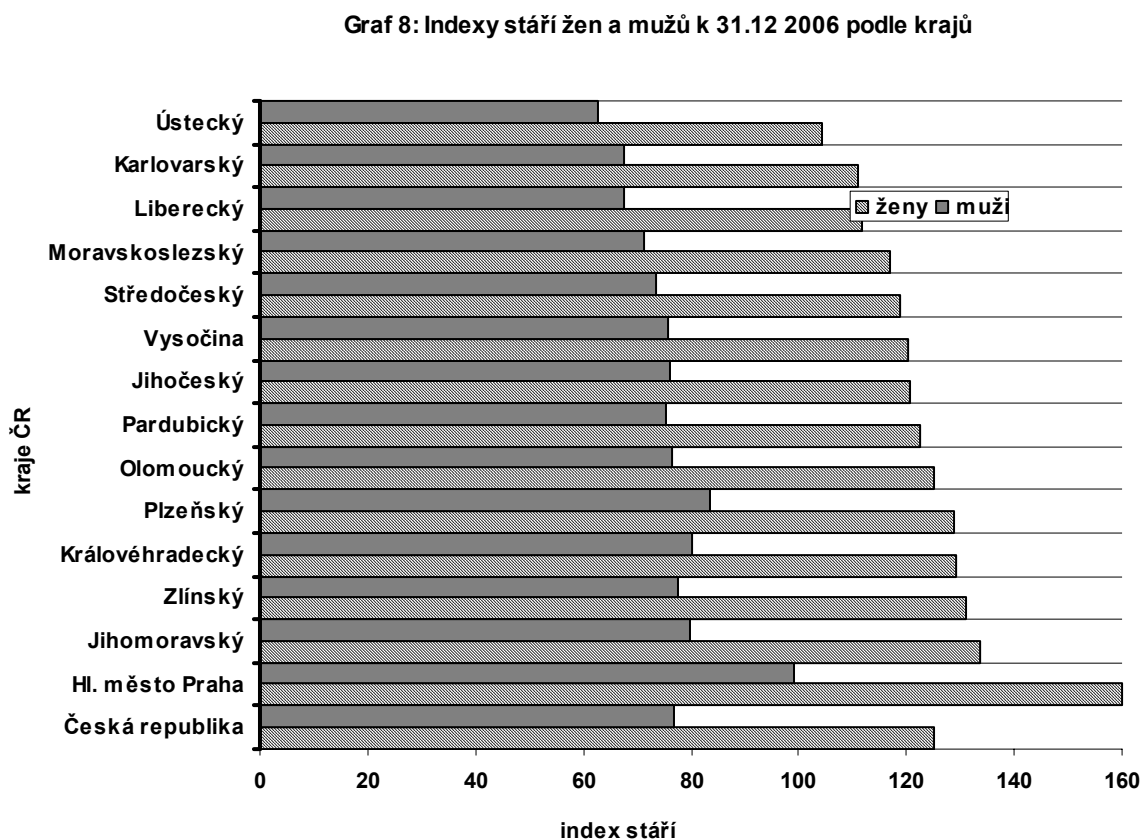

Ve všech krajích byl zjištěn rozdíl průměrného věku ve prospěch žen. V roce 2006 byl tento rozdíl nejvyšší v Hlavním městě Praze (3,4 roku), nejmenší v Jihočeském kraji (2,7 roku).

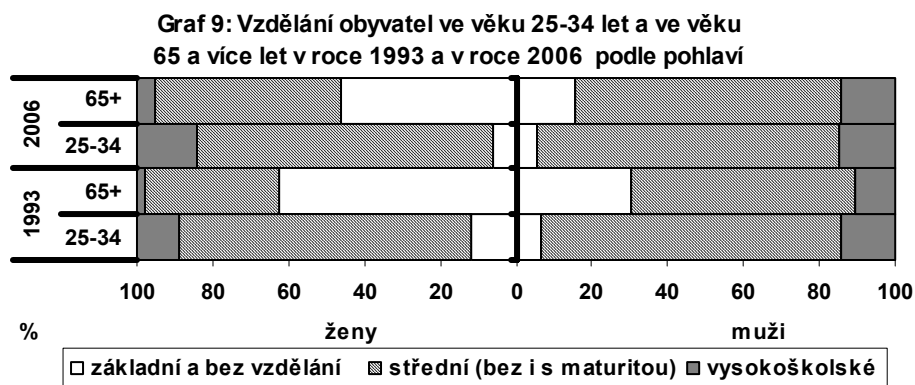
Nejvyšší index stáří byl v roce 2006 naměřen v Praze, kde na 100 obyvatel ve věku 14 let a méně připadalo 128,8 obyvatel ve věku 65 let a více let. Nejnižší index stáří byl zjištěn v kraji Ústeckém, kde na 100 nejmladších obyvatel do věku 14 let včetně připadalo 83 obyvatel z nejstarší věkové skupiny, tj. ve věku 65 let a více let.

Nejvyšší a nejnižší index stáří měly oba tyto kraje jak u žen tak u mužů, rozdíly byly však ve výši indexů: Nejvyšší index stáří v roce 2006 byl u žen i u mužů v Praze, kde na 100 žen ve věku do 14 let včetně připadalo 160,1 žen ve věku 65 let a více let, avšak u mužů to bylo 98,9. Nejméně osob ve věku 65 a více let na 100 osob ve věku do 14 let včetně jak u mužů tak u žen připadalo v Ústeckém kraji (u žen 104,5 a u mužů 62,6).

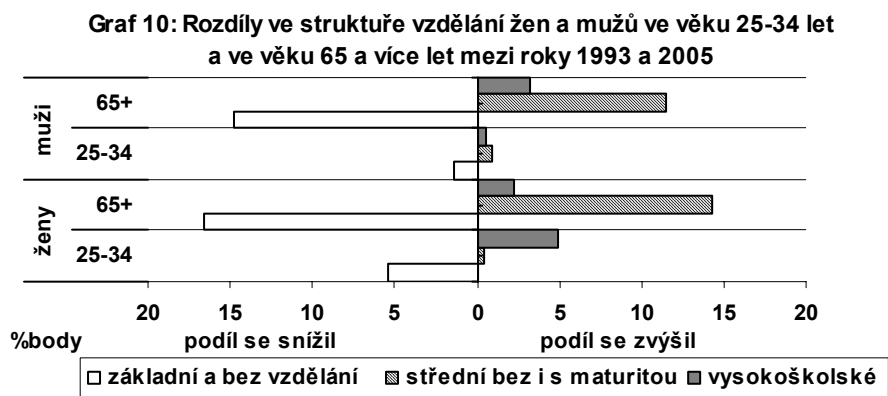

Dnešní senioři se oproti dřívějším dobám liší nejen svojí početností a věkovou skladbou, ale reprezentují i jinou kvalitu z hlediska svého vzdělání. Růst vzdělanosti je dlouhodobý proces a dnes se již, se stárnutím vzdělanějších generací, začíná projevovat i na skupině současných seniorů. Datová základna neumožňuje srovnání za dřívější období, dovoluje však porovnat současnost s rokem 1993. Porovnáme-li vzdělanostní strukturu věkové skupiny 25-34 let a věkové skupiny 65 a více let z roku 2006 se vzděláním stejných věkových skupin v roce 1993, je patrný jak v souboru žen tak v souboru mužů posun ve prospěch podílů osob s vyšším vzděláním. Dynamika změn ve struktuře vzdělání seniorů ve věku 65 a více let je však oproti mladší generaci ve věku 25-34 let vyšší.

Změny ve struktuře vzdělání seniorů přitom byly v souboru žen razantnější než v souboru mužů. Jestliže v roce 1993 mělo základní vzdělání 62,5 % žen a 30,2 % mužů ve věku 65 a více let, v roce 2006 mělo takové vzdělání jen 46,0 % seniorek a 15,5 % seniorů. V roce 1993 mělo ve věku 65 a více let střední vzdělání 35,3 % žen (bez maturity 24,3 % žen a s maturitou 10,9 %) a 59,0 % mužů (39,4 % bez maturity a 19,7 % s maturitou). V roce 2006 mělo ve věku 65 let a více střední vzdělání 49,5 % žen (29,5 % bez maturity a 20,0 % s maturitou) a 70,5 % mužů (45,0 % bez maturity a 25,5 % s maturitou). Vysokou školu mělo v roce 1993 pouze 2,2 % seniorek a 10,7 % seniorů ve věku 65 let a více let. V roce 2006 mělo vysokoškolský diplom ve věku 65 a více let 4,5 % žen a 13,9 % mužů.

Následující graf pak znázorňuje rozdíly procentních bodů ve skupinách vzdělání mezi roky 1993 a 2006, a to u obou věkových skupin (25-34 let a 65+ let) zvlášť za ženy a za muže. Jednoznačně z grafu vyplývá, že ke snížení došlo ve všech případech - bez ohledu na věkovou skupinu a pohlaví - vždy v kategorii „základní vzdělání nebo bez vzdělání“. K razantnějšímu snížení došlo ve skupině seniorů než ve skupině 25-34 let, přitom vždy více u žen než u mužů. Paralelně k tomu došlo k markantnímu nárůstu podílu středního vzdělání a opět především tomu bylo u seniorů a větší nárůst byl zaznamenán mezi seniorkami než mezi seniory. Přitom k nárůstu došlo především zásluhou středního vzdělání s maturitou na úkor středního vzdělání bez maturity, jehož podíl se v případě věkové skupiny 25-34 let dokonce snížil, u žen o 5,0 procentních bodů a u mužů o 3,5 procentního bodu. Zajímavé pak bylo zjištění o vysokoškolském vzdělání: Zde se zvýšil především podíl u mladých žen (ve věku 25-34 let), přírůstek v případě mužů s vysokou školou nebyl v této věkové kategorii prakticky žádný. Ve skupině seniorů byl zjištěn přírůstek podílu osob s vysokou školou jak v souboru žen tak v souboru mužů, u mužů však byl o něco vyšší než u žen. Znamená to zřejmě, že se nárůst středního vzdělání žen již stačil projevit i u nejstarších věkových skupin, avšak v případě vysokoškolského vzdělání se vzrůst vzdělání žen i ve vyšších věkových skupinách ještě nestačil vyrovnat mužům.

Přitom nezanedbatelná skupina osob ve věku 50 a více let se snaží neustále vzdělávat i ve vyšším věku a účastní se např. rozličných druhů neformálního vzdělávání. V roce 2006 se takto vzdělávalo celkem 56,6 tisíc osob v tomto věku - bylo to 30,0 tisíc žen a 26,6 mužů (ženy tedy převažovaly, jejich podíl představoval 53,1 %). Pro představu: Skupina ve věku 50 let a starších tvoří 17,6 % ze všech 322,0 tisíc osob, které se v roce 2006 účastnily některého druhu neformálního vzdělávání (v souboru žen jich bylo 17,8 % a v souboru mužů 17,3 %).